

COLOFON

Redactie | Gilbert Huybens, Siegfried Slangen,
Valerie Vrancken (eindredactie)
Redactieadres | Stadsarchief Leuven
Verantwoordelijke uitgever | Valerie Vrancken,
Blandenstraat 150, 3053 Oud-Heverlee
Beeldmateriaal | Stadsarchief Leuven, Jan Crab,
Siegfried Slangen, Wikicommons, Raoul Daniëls,
Archives de l'Université catholique de Louvain
Druk | Drukkerij De Bie, Duffel
Vormgeving | AtelierAnnelies
www.atelierannelies.be

PRAKTISCHE INFORMATIE SALSA! VZW

Website | www.salsa-archief.be
E-mail | salsaarchief@gmail.com
Adres | Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven
Ondernemingsnummer | 0871.629.528
Bestuursleden | Jules Audiens, Fernand
Bertrand (ondervoorzitter), Koen Dobbelaere
(penningmeester), Hendrik Ollivier (secretaris),
Siegfried Slangen, Timo Van Havere en Valerie
Vrancken (voorzitter)
Erevoorzitter | Gustaaf Janssens

Lid worden? U kan lid worden van SALSA! vzw door
overschrijving van €20 (voor gewone leden) of €40
(voor steunende leden) op volgend rekeningnr.:
IBAN BE93 068-2420772-67. Dit lidgeld omvat de
driemaandelijks nieuwsbrief, mogelijkheid tot
aankopen van de eigen publicaties met korting
en gratis toegang tot de activiteiten van de
vriendenkring.

Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven
Tel. 016/27 42 22
archief@leuven.be

Je kan de leeszaal bezoeken van maandag tot
en met vrijdag van 9 tot 13 uur. Archiefstukken
aanvragen en raadplegen kan alleen op afspraak.

ISSN: 2593-6212

Tweebronnen voor een lezing van Lieven Peeters over het openbare jongensweeshuis te Leuven, 1926-1939. De auteur van ons achttiende cahier zal er uitgebreid vertellen over de levensomstandigheden in het weeshuis, waar niet enkel wezen en halve wezen werden opgevangen, maar ook kinderen wiens ouders niet in staat waren voor hen te zorgen. Steunend op persoonlijke getuigenissen van voormalige weesjongens en het rijke archief van het weeshuis – onderdeel van het OCMW-archief dat in 2024 naar het Stadsarchief verhuisde – zal Lieven Peeters een aangrijpend tijdsportret schetsen van het dagelijkse samenleven van weesjongens en personeel. Inschrijven kan tot **24/3** per mail naar salsaarchief@gmail.com. Aan niet-leden vragen we een bijdrage van €5, op voorhand te storten op ons rekeningnr. IBAN BE93 068-2420772-67.

Op **zaterdag 26 en zondag 27 april** neemt Leuven opnieuw deel aan **Erfgoeddag**, die dit jaar in het teken staat van sport en spel onder het thema '**Game on**'. Het volledige programma wordt vanaf 27 maart 2025 bekendgemaakt op de website www.leuven.be/erfgoeddag, maar we kunnen alvast een tipje van de sluier lichten: het Stadsarchief zet dit jaar voetbal in de kijker! Duik in de ontstaansgeschiedenis van OH Leuven via het archief van Stade Leuven en ontdek de rijke voetbaltraditie van de stad. In de leeszaal maak je ook kennis met vroegere sterspelers en kom je te weten waar er vroeger overal in Leuven werd gevoetbald. Mis deze kans niet om de sportieve geschiedenis van Leuven te (her)ontdekken!

In de **namiddag van 7 juni** organiseren we een **gegidste rondleiding in de abdij van Vlierbeek**. Tijdens dit bezoek ontdek je de belangrijkste momenten uit de negen eeuwen lange geschiedenis van deze voormalige benedictijnenabdij. Er wordt stilgestaan bij de abten en hun beheer, het dagelijks leven van de monniken, de gebouwen waarin ze woonden en de banden die ze onderhielden met de buitenwereld. Meer informatie over de inschrijvingen volgt snel per mail en op onze website. Tot slot geven we ook mee dat de jaarlijkse **Open Archiefdag en boekenverkoop** van het Stadsarchief en Salsa! dit jaar zal doorgaan op **zaterdag 11 oktober**. Hou die dag dus alvast vrij in jullie agenda!

Graag tot binnenkort op één van onze activiteiten,

het bestuur van Salsa! vzw

P.S. Naar aanleiding van onze vorige nieuwsbrief kregen we enkele interessante reacties op het artikel "Den dorps ver" van de Sint-Pieterskerk van Gilbert Huybens. Lezers suggereerden een alternatieve verklaring voor de term 'dorps ver': niet als een verbastering van dorper, maar als 'dorps var/ver' (= jonge stier, dorpsstier), een uitdrukking verwant aan 'dorpshengst'. Een mooie aanvulling die we graag met jullie delen!

FOTO: Op 24 februari opende het Stadsarchief een mini-expo over de Leuvense Isala Van Diest (1842-1916), de eerste vrouwelijke arts in België en vurig voorvechtster van vrouwenrechten (foto Jan Crab).

Helpende handen: de vrijwilligers van Itinera Nova – de transcribenten

Het Stadsarchief kan rekenen op een enthousiast team van vrijwilligers dat een onmisbare bijdrage levert aan de werking van het archief. In deze rubriek zetten we hen centraal. In de vorige aflevering van *Helpende handen* kwamen Rudi Thomassen en Wilfried Geyskens aan het woord, voor deze nieuwsbrief spraken we met Hilde Engelbeens. Zij loopt momenteel stage in het Stadsarchief en is één van de vele transcribenten.

Wat is je achtergrond?

Het verzamelen, ontsluiten en ter beschikking stellen van informatie boeit me al heel lang. Daarom wil ik hier graag in de praktijk mee aan de slag, wat de reden is waarom ik me momenteel aan het heroriënteren ben. Ik behaalde een grauaat in bibliotheek- en documentatiewezen, een opleiding die ik in de loop der jaren deels heb kunnen toepassen in mijn administratieve functies. Momenteel ben ik de basiskennis uit deze opleiding aan het opfrissen met een postgrauaat informatiemanagement.

Wat zijn je taken?

Mijn taken in het Stadsarchief zijn tweeledig. Enerzijds ben ik vrijwilliger bij Itinera Nova, waar ik help bij het omzetten van gotisch schrift uit de schepenbankregisters naar hedendaags schrift. Anderzijds doe ik praktijkervaring op tijdens een stage in het kader van de postgrauaatopleiding. Specifiek houd ik me bezig met het ontsluiten en inventariseren van vreemdelingendossiers.

Waarom koos je voor het Stadsarchief?

Tijdens mijn heroriënteringstraject kwam ik de vacature voor vrijwilligers bij het project Itinera Nova tegen. Mijn nieuwsgierigheid was meteen gewekt aangezien oude geschriften me altijd al hebben gefascineerd. Na een gesprek met Hadewijch kon ik aansluiten bij de cursus 'oud schrift'. In september 2024 ben ik begonnen met het transcriberen van aktes uit de schepenbankregisters. Het is uitdagend om het handschrift van de schepenen te ontcijferen en boeiend om de inhoud van een akte te begrijpen. Gelukkig kan ik altijd rekenen op mijn corrector Josette. Als je uiteindelijk tot een resultaat komt en de context van een akte begrijpt, geeft dat best wel voldoening.

Het Stadsarchief leek me ook de ideale plek om praktijkervaring op te doen tijdens mijn opleidingsstage. Naast de schat aan informatie die er bewaard wordt, is het een fijne werkomgeving. In een overleg stelden Marika en Siegfried voor dat ik mee zou werken aan het inventariseren van vreemdelingendossiers. Sinds

begin januari 2025 ben ik bezig met het ontsluiten van vreemdelingendossiers van personen die (tijdelijk) in Leuven verbleven. Dit betekent dat ik de informatie uit de dossiers toegankelijk maak in een inventaris, zodat deze gebruikt kan worden voor bijvoorbeeld onderzoek.

Wat heeft je het meest verbaasd of verrast sinds je meedraait achter de schermen?

In eerste instantie was ik overweldigd door de schat aan informatie die in de depots met professionele zorg wordt bewaard. Iedere keer als ik het depot binnenstap, heb ik een wow-gevoel. Voor Itinera Nova was en ben ik nog steeds onder de indruk van het digitaliseringsproces van de papieren bronnen: van het scannen en het voorzien van metadata tot het transcriberen. Dit gebeurt door een gedreven groep vrijwilligers en ik ben trots dat ik hier deel van mag uitmaken. Tot slot is het ontsluiten van de vreemdelingendossiers niet slechts een opsomming van gegevens. Wat me vaak intrigeert tijdens het ontsluiten, is het verhaal achter iedere persoon: waarom kwam iemand naar Leuven, hoe leefde hij of zij hier, wat was de reden van vertrek?

Hilde Engelbeens in het depot.

Een opmerkelijke Leuvense vrouw: Isala Van Diest

Ter gelegenheid van Internationale Vrouwendag op 8 maart zette het Stadsarchief de recent opgedoken diploma's van de Leuvense Isala Van Diest (1842-1916) in de kijker. Zij was de eerste vrouwelijke arts van België én een vurig voorvechtster van vrouwenrechten.

Isala Van Diest werd geboren in een welstellend en gecultiveerd Leuvens gezin. Haar vader Pierre-Joseph was stadschirurgijn en verloskundige, terwijl haar moeder Elisabeth Génie de focus legde op een progressieve opvoeding voor haar zeven kinderen. Die laatste had veel Engelse vrienden en verbleef dan ook regelmatig met haar kinderen in het Verenigd Koninkrijk. Al in 1848 vergezelde Isala haar op een van deze reizen.

Isala wou graag in de voetsporen van haar vader treden, maar stuitte daarbij als meisje op verschillende obstakels. Het hoger secundair onderwijs was in het 19de-eeuwse België niet toegankelijk voor meisjes, waardoor Isala genoodzaakt was haar humaniora in Bern (Zwitserland) te voltooien. Ook voor haar studies als arts moest ze naar een buitenlandse universiteit uitwijken, want de rector van de KU Leuven, Alexandre Namèche, weigerde haar in te schrijven aan de medische faculteit. Uit respect voor haar vader bood de rector wel aan om Isala toe te laten tot de cursus fysiologie en verloskunde, zodat ze het beroep van vroedvrouw zou kunnen uitoefenen. Isala bedankte voor het aanbod en vertrok terug naar het Zwitserse Bern, waar al sinds 1872 vrouwelijke studenten aan de universiteit werden toegelaten. In 1877 slaagde ze met grootste onderscheiding voor het doctoraatsexamen in de natuurwetenschappen. Twee jaar later studeerde Isala op 37-jarige leeftijd af als doctor in de geneeskunde.

Hoewel ze een diploma had, was de uitoefening van haar medisch beroep in België aanvankelijk niet

mogelijk. Daarom werkte ze eerst een tijd als arts in het *New Hospital for Women* in Londen. In 1882 keerde ze naar België terug, waar ze een bijkomend examen moest afleggen om haar buitenlands diploma te laten homologeren. Aan de *Université Libre de Belgique*, die sinds 1880 wel vrouwelijke studenten toeliet, volgde zij tijdens het academiejaar 1882-1883 cursussen in verloskunde en chirurgie, terwijl ze stage liep in het Brusselse *Hospice de la Maternité*. In 1884 slaagde ze voor het centrale staatsexamen, en werd een Koninklijk Besluit uitgevaardigd dat haar het recht gaf om het beroep van arts ook in België uit te oefenen.

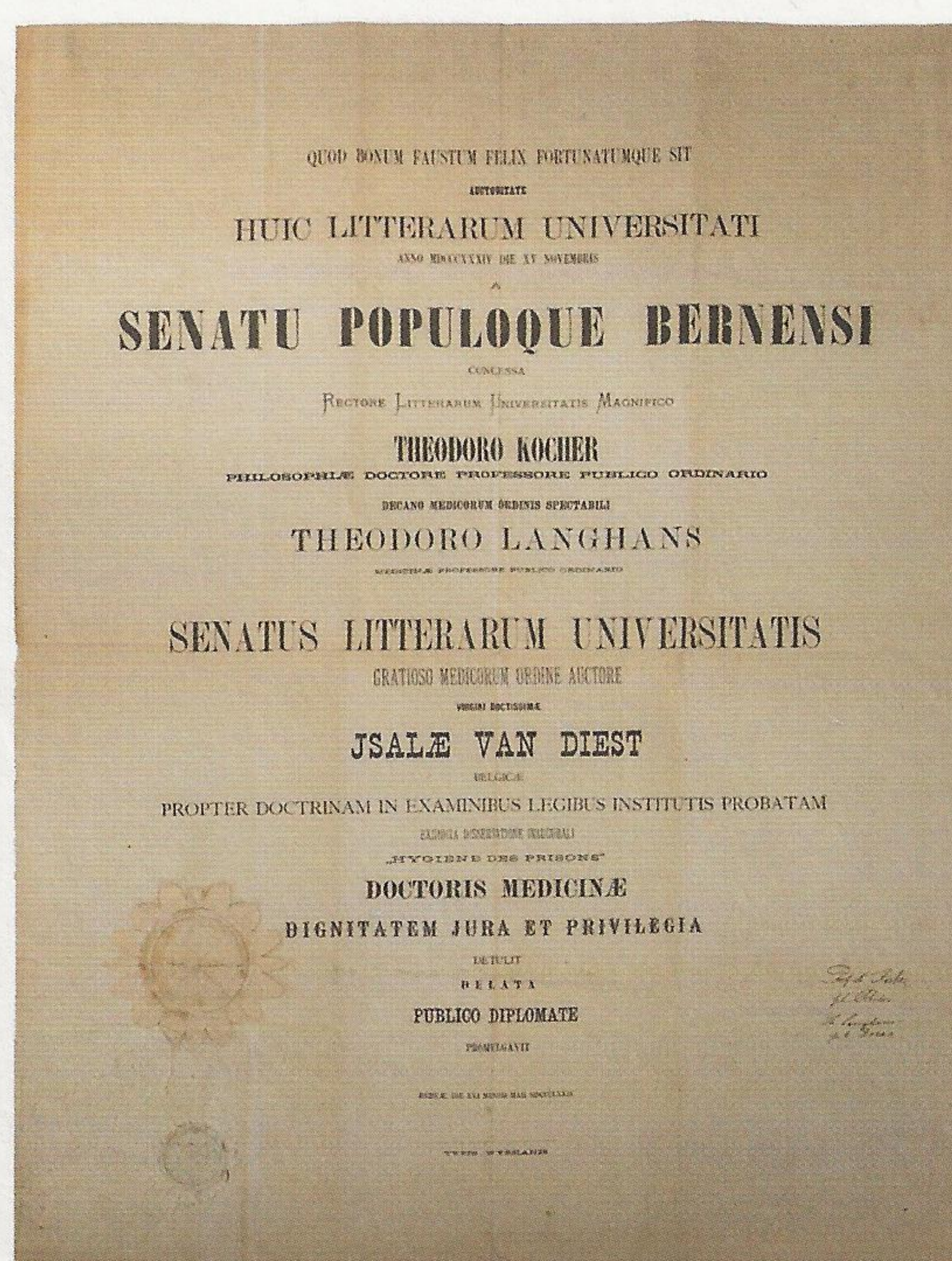
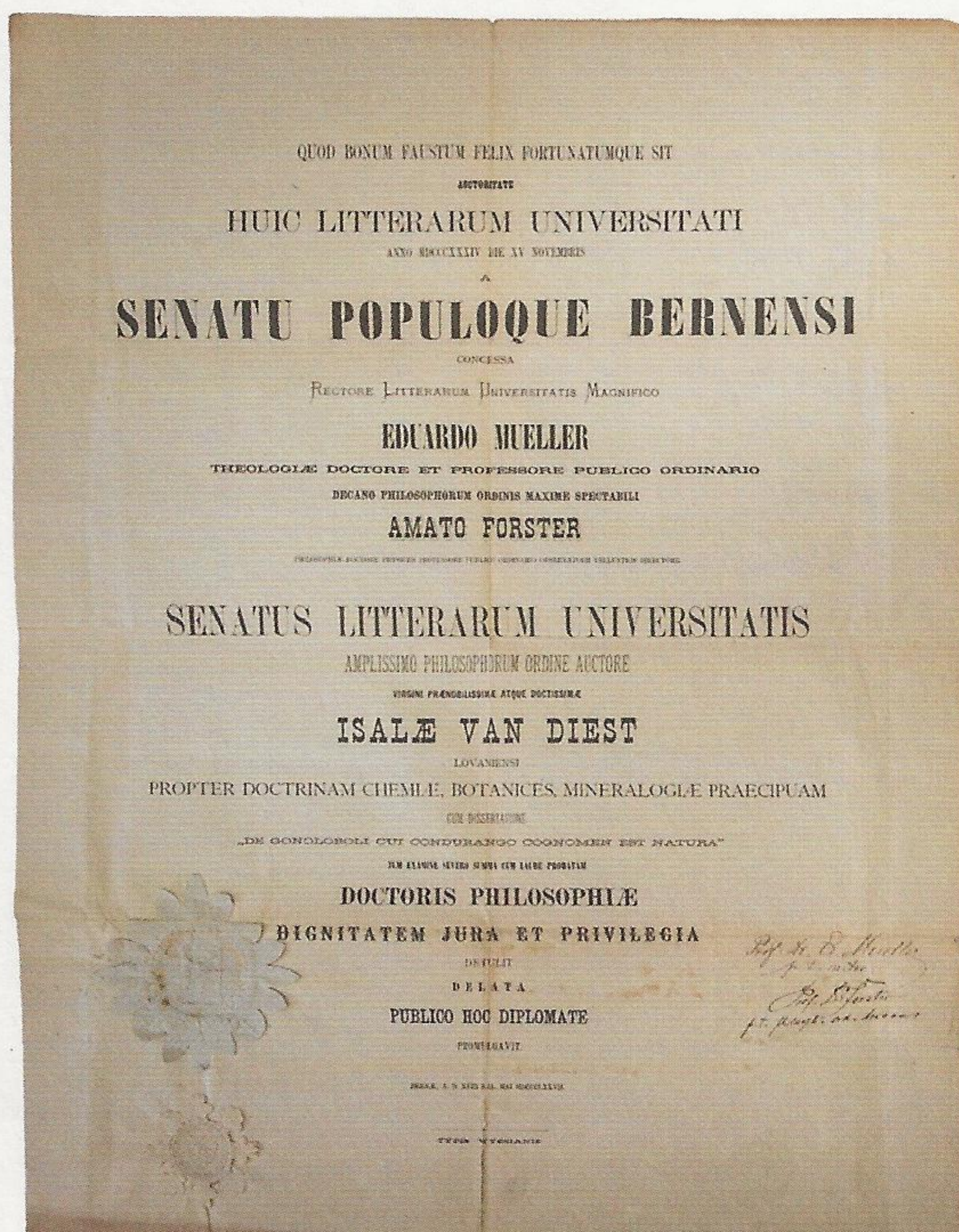
In dat jaar vestigde Isala zich ook definitief in Brussel en bouwde ze een eigen dokterspraktijk uit. Ook dat verliep niet altijd van een leien dakje. Aanvankelijk behandelde ze meer buitenlandse dan Belgische patiënten; vooral Amerikaanse en Engelse vrouwen, die al vertrouwd waren met vrouwelijke artsen, kwamen naar haar praktijk. Pas later vonden ook Belgische patiënten de weg naar haar dokterskabinet.

In 1902 was Isala Van Diest genoodzaakt haar artspraktijk in Brussel op te geven wegens slechtziendheid. Ze verhuisde naar Knokke, waar ze haar laatste veertien levensjaren doorbracht.

Sociaal, activistisch en feministisch

Isala was zich al zeer jong bewust van de sociale discriminatie tussen man en vrouw, waartegen ze zich in haar volwassen leven sterk verzette. Zo was ze tijdens een wandeling in Leuven met haar moeder getuige van een echtelijke ruzie: "Ik zag een huilende vrouw uit een huis komen, een man achtervolgde haar; Hij haalde haar in en sloeg haar. Ik was er zo van onder de indruk, ik vond het

Het stadsarchief bewaart twee diploma's van Isala Van Diest: dat van doctor in de natuurwetenschappen (1877) en dat van doctor in de geneeskunde (1879), beide uitgereikt door de universiteit van Bern (Foto Stad Leuven)

zo oneerlijk om te zien hoe de man zich gedroeg als een meester omdat hij de sterkste was, dat ik dagenlang niet heb geslapen.”

Haar studiewerk en beroepsleven stonden ook helemaal in het teken van sociaal activisme. Haar doctoraatsthesis, *Hygiène des prisons*, behandelde de gebrekkige medische omstandigheden in de Zwitserse gevangenissen. Haar eerste werk als arts in Brussel was bij *Le Refuge*, een opvanghuis voor ex-prostituees, waarvan ze ook bestuurslid werd. In 1886 werd ze zelfs onderdirectrice van de instelling.

Isala Van Diest zag haar beroep als een roeping en pleitte voor medische zorg voor vrouwen door vrouwen. Ze geloofde dat vrouwen zich comfortabel voelden bij een vrouwelijke arts, waardoor ze zonder schaamte hun klachten konden delen en ernstige aandoeningen voorkomen konden worden. Dit idee verwoordde ze treffend: “Ik kies de geneeskunde om dichter bij de vrouwen te zijn, zodat ik hun geest kan helpen terwijl ik hun lichaam verzorg”.

Isala was in 1881 betrokken bij de oprichting van de Belgische en pluralistische *Société de moralité publique* die streed tegen internationale vrouwenhandel en prostitutie. Volgens deze organisatie was prostitutie een schending van de morele wetten, een bedreiging voor gezondheid en gezin en daarom in strijd met de fundamentele principes van de samenleving. Vanaf 1890 zetelde Isala in het uitvoerend comité van deze organisatie, een rol die ze tot 1902 vervulde.

Daarnaast was Isala Van Diest ook een overtuigde feministe. In Engeland kwam ze in contact met feministes en in 1890 richtte ze een vrouwenrechtenvereniging op. In 1892 hielp ze ook bij de oprichting van de *Belgische Liga voor Vrouwenrechten* en zat ze – samen met Louis Franck en Marie Popelin – het bureau van de eerste Algemene Vergadering voor.

Hedendaagse erkenning

Lange tijd bleef Isala Van Diest onbekend, ondanks haar baanbrekend werk als arts en als voorvechtster van vrouwenrechten. Pas in 1967 schreef Céline Dangotte (Gent, 1883 - Vorst, 1975), een Belgische feministe, pedagoge, ondernemster en schrijfster, een artikel over Isala Van Diest. Céline had Isala in Knokke persoonlijk leren kennen en schrijft hierover in een voetnoot: “Als ze met mij over haar familieachtergrond en haar verleden als studente en arts sprak, was dat niet omdat ze graag over zichzelf praatte. Maar de dynamische en innovatieve omgeving waar ze over sprak, trok mijn aandacht: ik schreef meteen de essentie van wat ze me vertelde op. Deze aantekeningen heb ik geordend en vervolledigd.” Dit artikel is een zeer verkorte versie van Dangottes onuitgegeven biografie van Isala Van Diest, waarvan het Stadsarchief een ongedateerde kopie bewaard. In 1913 was Dangotte medeoprichtster en activiste van de overkoepelende Belgische Federatie voor Vrouwenkiesrecht. Hierbij was Isala Van Diest haar steun en toeverlaat.

Pas de laatste twintig jaar krijgt Isala Van Diest meer erkenning als een pionier van het Belgisch feminisme. In 2011 werd ze, samen met Marie Popelin, afgebeeld op een Belgisch 2-euromuntstuk ter ere van 100 jaar vrouwendag in België. In 2020 werd een onderzoeksgroep van de Universiteit van Antwerpen, die baanbrekend onderzoek verricht naar het vaginaal microbiom, vernoemd naar Isala Van Diest. Dat

jaar kreeg ze ook een straatnaam in Brussel op de voormalige industriële site van Tour & Taxis. Op 24 november 2021 werd ze geëerd met een Google Doodle, en in 2023 opgenomen in de Canon van Vlaanderen. In 2024 opende in Neder-Over-Heembeek het Athenée Isala van Diest, een Franstalige middelbare school en kreeg ze ook een straatnaam op de Hertogensite in Leuven.

Een van de weinige portretten van Isala Van Diest (Foto Wikicommons)

• De verzameling diploma's van het Stadsarchief •

Het Stadsarchief bewaart een aparte verzameling “diploma's” waarvan er nu een 200-tal zijn geïnventariseerd. Het is een zeer diverse collectie met diploma's en getuigschriften uitgereikt aan individuen door onderwijsinstellingen, diploma's geschonken door verenigingen aan erkentelijke leden, maar ook diploma's uitgereikt door het stadsbestuur voor bijvoorbeeld de mooiste bebloemde gevel. Het oudste stuk is er eentje uit 1615: een licentiaatsdiploma in beide rechten uitgereikt door de Leuvense universiteit aan Michel Weyms. Het voorlopig meest recente diploma dateert van 1982 en werd uitgereikt door de stad Leuven aan een aantal Leuvenaars. Ook de drie diploma's van Isala's vader Pierre-Joseph – van stadschirurgijn (1830), van vroedmeester (1831) en van doctor in de geneeskunde (1845) – en de twee Zwitserse diploma's van Isala Van Diest zijn in deze collectie opgenomen.

De Primus van Leuven

2025: de KU Leuven viert haar 600-jarig bestaan. Gesticht op 9 december 1425, met de zegen van paus Martinus V (1368-1431), en operationeel vanaf 18 augustus 1426, werd ze op 25 oktober 1797 door het bestuur van het *Département de la Dyle* opgeheven.

Precies twintig jaar later kreeg de Dijlestad een rijksuniversiteit. Het initiatief ging uit van Willem I, koning van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1815-1830). Op 15 september 1816 vaardigde hij een decreet uit waarbij, naar analogie met de universiteiten van Leiden (1575), Utrecht (1634) en Groningen (1614), drie rijksuniversiteiten in de Zuidelijke Nederlanden werden opgericht. Ze werden in 1817 geopend: Luik op 25 september, Leuven op 6 oktober, Gent op 9 oktober. Op 15 augustus 1835 werd die van Leuven opgedoekt en drie maanden nadien ingeruild voor een Franstalige katholieke universiteit die op 8 november 1834 door het Belgische episcopaat in Mechelen was gecreëerd. De overheveling gebeurde mede dankzij burgemeester Guillaume van Bockel (1789-1863). De installatie greep plaats op 1 december 1835, eerst in de Sint-Pieterskerk en daarna in de grote aula van het Pauscollege. Pierre François Xavier de Ram (1804-1865), voorheen rector van de Mechelse instelling, werd de eerste *rector magnificus* van de nieuwe *Alma mater*. Uit erkentelijkheid werden beide heren na hun dood vereeuwigd met een monumentale gedenksteen in de Sint-Pieterskerk.

Met de overheveling wensten de bisschoppen opnieuw aan te sluiten bij tradities uit de tijd van de Oude Universiteit. De meest opvallende is de professorale toga. Maar model en snit (met de loshangende valse mouw) zijn wel degelijk overgenomen van de rijksuniversiteit. De toga wordt gedragen bij de opening van het academiejaar, bij het patroonsfeest van de universiteit waarbij de rectorale stoet, voorafgegaan door twee pedellen met zilveren staf, van de universiteitshal naar de Sint-Pieterskerk opstapt, en voorts bij een doctorale promotie, tijdens plechtige academische zittingen en bij begrafenissen. De verschillende faculteiten zijn herkenbaar aan de aparte kleuren die de boorden en de kwastjes op de mouwen van de toga's garneren. Die kleurstelling is evenwel pas in 1919 geïntroduceerd naar Frans model.

De oudste traditie – de Primusviering – werd niet behouden. Vanuit praktisch oogpunt werd ze onverenigbaar geacht met de nieuwe universiteitsstructuur en haar onderwijssysteem. In het ancien régime volgden jongens van vijftien à achttien jaar, als voorbereiding op het hoger onderwijs, een artesopleiding die toegespitst was op de vaardigheid in de logica (een cursus van negen maanden) en de kennis van de fysica (acht maanden werkelijkheidsonderricht, van de planetenstelsels tot de bloedsomloop). Die vakken werden – zoals trouwens alle disciplines aan de universiteit – in het Latijn onderwezen. Het gros van de neofieten genoot kost, inwoning en opleiding in een van de vier pedagogieën die door regenten werden bestuurd: het Varken (*Porcus*: 1430), gelegen aan het huidige Hogeschoolplein, werd in maart 1808 afgebroken; de Burcht (*Castrum*: 1457) aan de Dijle in de Mechelsestraat verdween in juni 1808; de Lelie (*Lilium*: 1493) die zich uitstreckte van de Savoyestraat tot in de Diestsestraat werd in juli 1869 gesloopt; de Valk (*Falco*: 1546) in de Tiensestraat, in 1783 herbouwd door de Leuvense architect Claude Fisco (1736-1825), huisvest sinds ettelijke decennia de Faculteit Rechtsgeleerdheid.

De studieperiode omvatte twee jaar en werd afgerond met een vergelijkend examen tussen de eindejaarsstudenten van de vier pedagogieën samen. Na een selectieronde, legden de best gequoteerden voor een vijf-koppige jury een mondelinge proef af in het Latijn over de hierboven genoemde vakken. De student met de hoogste score won de felbegeerde titel van Primus of 'slimste mens' *avant la lettre*, hetgeen hem een weergaloos levensmoment bezorgde, te vergelijken met de winnaar van een olympische medaille. Uiteraard was ook zijn pedagogie deelgenoot in de uitbundige feestvreugde die ermee gepaard ging en waarover meer in een volgende bijdrage. Dat er tussen de pedagogieën onderling een sterke concurrentiedrang heerste, weerspiegelt zich in hun gevatte slogans: *Porcus alit doctos* (het varken voedt de geleerden), *Castrum bella gerit* (de burcht voert oorlogen), *Florescant lilia primis* (laat eerst de lelies bloeien) en *Volitat super omnia falco* (de valk vliegt over alles heen).

De openbare proclamatie vond steeds plaats aan de portiek van de *Vicus Artium* (de wijk van de kunsten) in de oude Nieuwstraat, sinds 1895 Léopold Vanderkelenstraat. De portiek levert het eerste voorbeeld van neoklassieke architectuur in de Nederlanden. Van het gebouw, dat in augustus 1766 helemaal was gerenoveerd door hofarchitect Laurent-Benoit Dewez (1731-1812), maar eind augustus 1914 door Duits oorlogsgeweld werd vernield, bestaat nog alleen het *peristylum* met de zes Romeins-Toskaanse zuilen en het fronton met de gegraveerde steen: STEDELIJKE | OPENBARE BOEKERIJ | LEESZAAL | 1937. Van 1937 tot 2000 was in het achterliggende gebouw de stadsbibliotheek gevestigd. De portiek vormt sinds 2009 de toegang tot museum M.

Leuven was de enige universiteitsstad in Europa waar jaarlijks een *Primus*-evenement plaatsvond. In de beroemde *Encyclopédie, ou dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*, deel 13 (1765), p. 289-290, dat grotendeels door de notoire Franse auteur Denis Diderot (1713-1784) werd samengesteld, is er zelfs een lemma aan gewijd: *Premier*. Daarin uit de schrijver zijn bewondering voor de doorgedreven mentale training bij de jonge studenten. Voor velen van hen, en niet het minst voor de *Primus*, opende die vorming immers de weg naar een succesvolle carrière in de academische, kerkelijke, of politieke wereld. Tevens pleitte hij ervoor dat het Leuvense 'systeem' ook in andere landen – '*où les sciences sont cultivées*' – ingang zou vinden, en dat jongeren, in plaats van hen te belagen met allerhande dialectische spitsvondigheden, meer gebaat zouden zijn met het exploreren en bestuderen van nuttiger en interessantere onderwerpen.

Vanaf 1428 tot 1797 (uitgezonderd de jaren 1429, 1448 t/m 1477 en 1479 t/m 1482) zijn, verspreid over 329 jaren, de namen van 338 primussen bekend.¹ Sinds 1478, toen bij de naam ook de pedagogie werd vermeld, leverde het *Varken* 96 primussen, de *Burcht* 80, de *Lelie* 78 en de *Valk* 68.² Leuven en Brussel triomfeerden elk met 15 laureaten, Antwerpen met 13, Luik met 12 en Mechelen met 11. Van enkele Leuvense primussen ontbreken opmerkelijk genoeg de namen in de Leuvense geboorteregisters (nrs. 4-9) en in de matrikels van de Oude Universiteit (nrs. 5-11).

¹ In 1578, 1644, 1671, 1704, 1718, 1730, 1795 waren er telkens twee primussen en in 1677 zelfs drie. In 1507 en 1788-1789 was er geen primus.

² In de 18de eeuw werden geregeld door plaatselijke drukkers namenlijsten van primussen gepubliceerd: A. Meulemans, *Leuvense almanakken* (1716-1900), Antwerpen, 1982, nrs. 468, 473, 475, 480-481, 486.

1 | 1428 | VARKEN | VAN LOEN, Henricus (Leuven, 1406 - Hérinnes, 1481): theoloog, medeoprichter pedagogie het Varken (1428), rector van de universiteit (1437), intrede bij de kartuizers (1441), stichter van de kartuis in Brussel (1454) > Cop 1824, 11; Reusens, I, 253, IV, 87, 113; Universiteit 1976, nr. 97; J. De Grauwe, 'Henri van Loen', *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, 23 (1990), kol. 1168-1169

2 | 1506 | LELIE | DE WINKELE [Winckelius], Joannes (Leuven, ca. 1490-1555): doctor in de geneeskunde (1515), rector (1552), medestichter Winckelecollege > Cop 1824, 21; Reusens, I, 267; Universiteit 1976, nr. 113

3 | 1541 | VARKEN | HESSELS [Hesselius], Joannes (Leuven, 1522-1566): theoloog, rector (1560), president Klein Heilige Geestcollege (1561-1566), afgezant van Filips II op het concilie van Trente (1563) > Cop 1824, 29; Reusens, I, 269; III, 94; Matricule, IV, 143 (281); Universiteit 1976, nr. 499

4 | 1552 | BURCHT | VAN CAVERSON, Gerardus (Leuven, ? - †1595): rector (1563), doctor in beide rechten (1565), hoogleraar in de *Pandecten* (oude Romeinse wetten), president Winckelecollege (1561) > Cop 1824, 332; Reusens, III, 145; Matricule, IV, 297 (107)

5 | 1580 | VARKEN | BACHUSIUS, Martinus (Leuven, ?) > Cop 1824, p. 40

6 | 1581 | LELIE | EDELHEER, Aegidius (Leuven, ?) > Cop 1824, p. 40

7 | 1584 | LELIE | BOSMAN(S) [Silvius], Cornelius (Leuven, ? - †1620): doctor in beide rechten, fiscaal advocaat > Cop 1824, 40; Reusens, I, 316, 319, 544, 548; Universiteit 1976, nr. 410

8 | 1585 | LELIE | DIEPENDAEL, Joannes (Leuven, ?) > Cop 1824, p. 40

9 | 1692 | LELIE | MARTIN, Thomas (Leuven, ?): pastoor van Wez (?) en Genappe > Cop 1824, p. 67

10 | 1724 | BURCHT | MAJOYE [Massue] Carolus Antonius (Leuven, 1706-1741): doctor in beide rechten (1732), rector (1738), president Winckelecollege (1739-1741) > Cop 1824, 75; Reusens, I, 294, III, 151

11 | 1732 | LELIE | DE COCK, Jacobus Nicolaus (Leuven, 1714-1766): doctor in beide rechten (1736), advocaat bij de Grote Raad in Mechelen (1746), lid van de Raad van Brabant (1750) > Cop 1824, 77

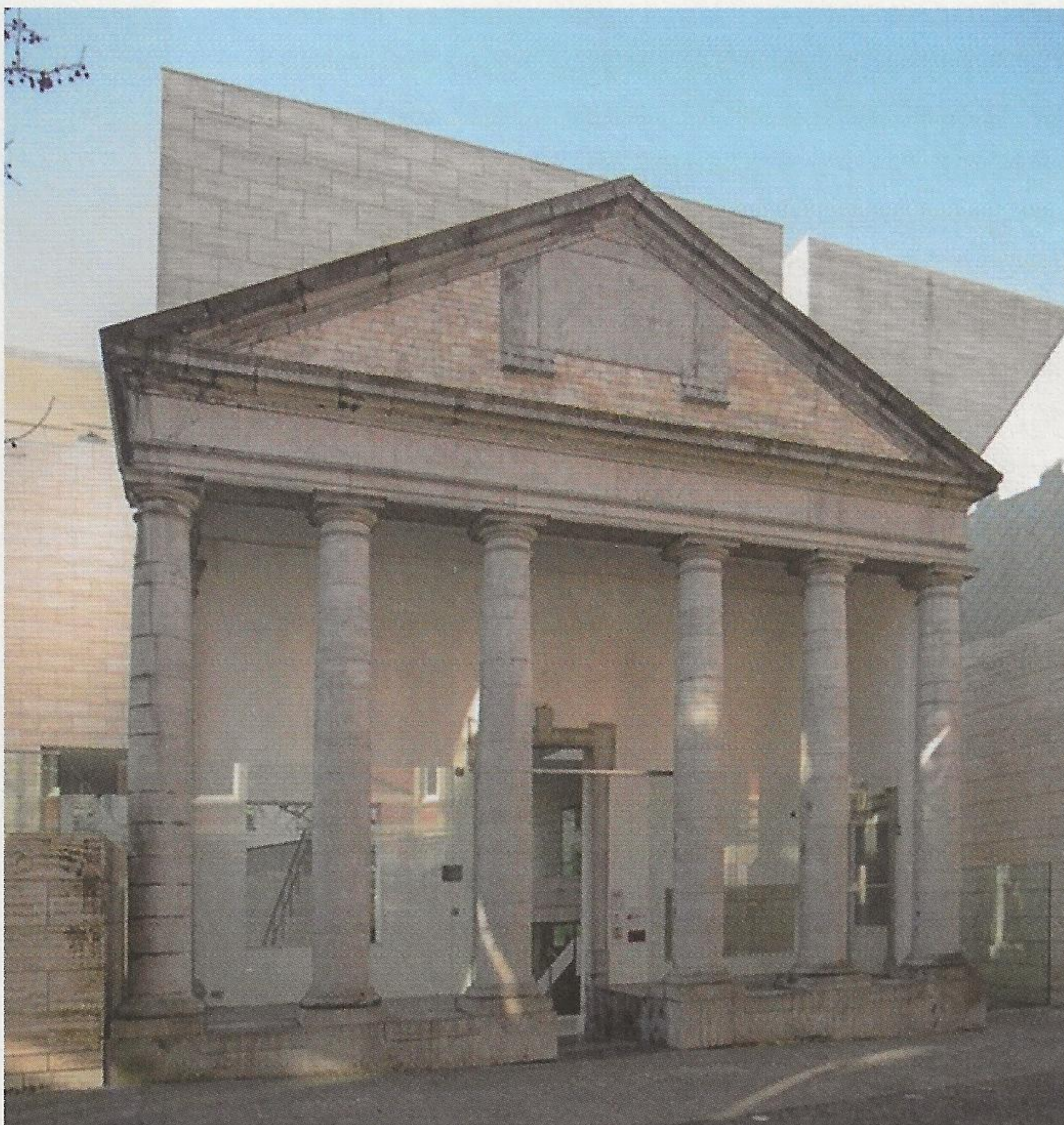
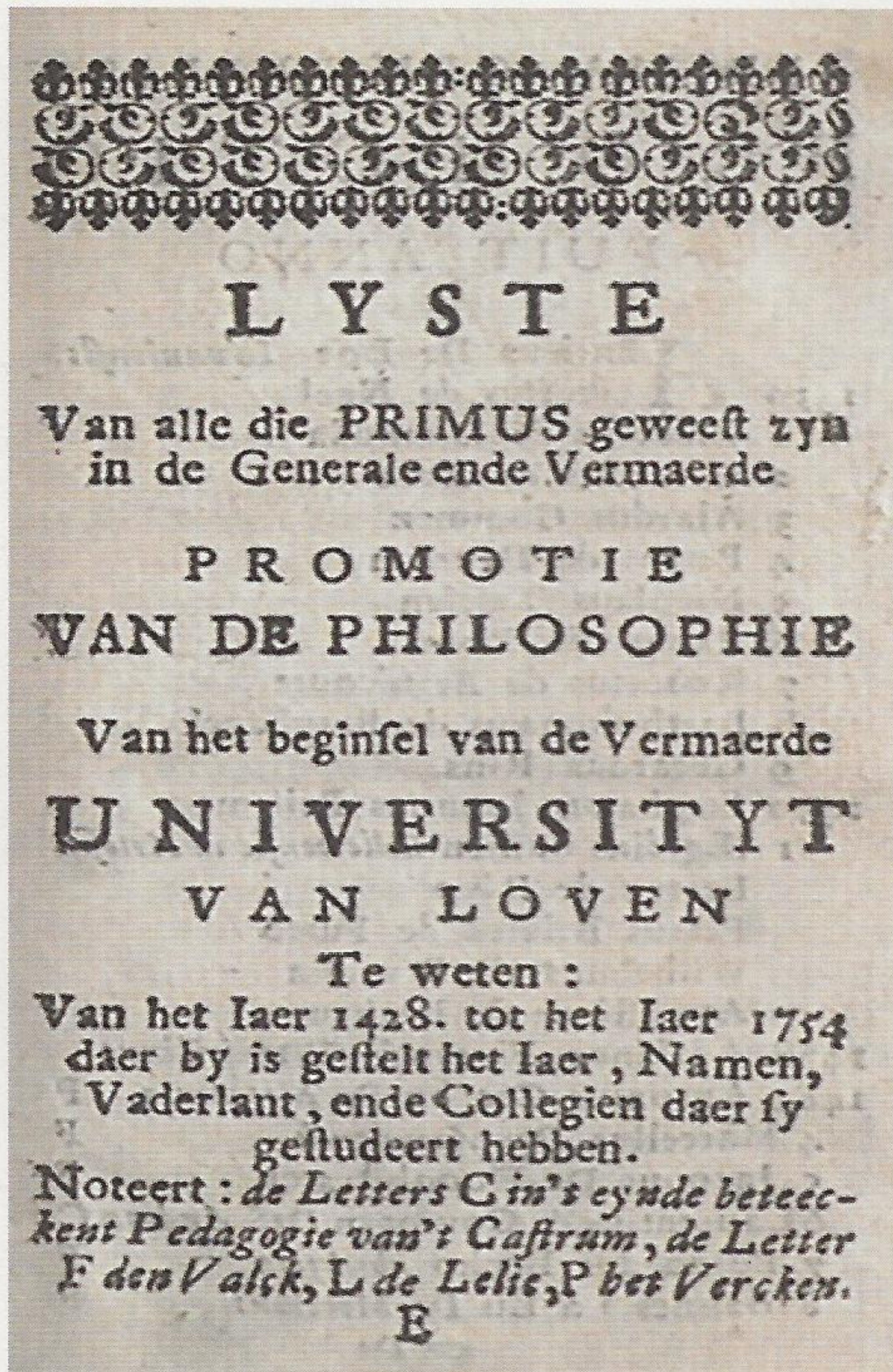
12 | 1742 | VALK | BOETS, Petrus (Leuven, 1723-1756): licentiaat in beide rechten (1746), hoogleraar aan de rechtsfaculteit > Cop 1824, 79; Matricule, VIII, 78 (191), 183 (391)

13 | 1748 | VALK | VANDER BELEN, Martinus (Leuven, 1728-1795): licentiaat en doctor in de geneeskunde (1752/1761), hoogleraar geneeskunde (1754) en pathologie (1793), lijfarts van prins Constantijn van Salm-Salm, hertog van Hoogstraten (1795) > Cop 1824, 81; Schillings, VIII, 153 (283); Universiteit 1976, nr. 403

14 | 1749 | LELIE | RENIERS, Antonius (Leuven, 1729 - Brussel, 1816): licentiaat in beide rechten (1754), advocaat bij de Raad van Brabant, buitenpensionaris van Leuven (1772), lid van de Grote Raad in Mechelen (1789) > Cop 1824, 81; Matricule, VIII, 156 (60)

15 | 1760 | BURCHT | LION, Guilielmus Henricus (Leuven, 1741-1766): docent pedagogie de Burcht > Cop 1824, 84; Reusens, IV, 68; Matricule, VIII, 279 (304)

> **Cop 1824:** *Catalogus omnium primorum in generali et solemnii philosophiæ et artium promotione ab origine celeberrimæ universitatis Lovaniensis*, Mechelen, 1824; **Universiteit 1976:** *550 jaar universiteit Leuven*, Leuven, 1976 (tent. cat.); **REUSENS:** E. Reusens, *Documents relatifs à l'histoire de l'université de Louvain (1425-1797)*, Leuven, 1883-1903; **MATRICULE:** E. Reusens, J. Wils en A. Schillings, *Matricule de l'Université de Louvain*, Brussel, 1903-1967. De periode 1570-1615 ontbreekt.

afb. links:
Lijst van Leuvense primussen in de Lovensche almanach, 1757 (Stadsarchief Leuven: almanakken Vander Haert)

afb. rechts: Ingang museum M (foto Raoul Daniels)

IN DE KIJKER | De kroniek van Michiel Frans Pelckmans

Marika Ceunen

In deze rubriek stelt het stadsarchief zijn collectie kronieken voor. In de vorige nieuwsbrief kwam de oudst bewaarde kroniek aan bod, in deze editie zetten we de vijftiendelige kroniek van hotelhouder en kruidenier Michiel Frans Pelckmans (1732-1808) in de spotlight. Zijn kroniek biedt een gedetailleerd inzicht in het dagelijkse leven in Leuven vanaf 1747, gezien door de ogen van een vooraanstaande middenstandsburger.

Op 11 februari 1760 tekende Pelckmans volgende gebeurtenis op: "Het magistraet tegen op heden elf uren geroepen zijnde, wanneer den heer Professor Van Der Belen zig dan ook op het stadhuis heeft laeten vinden en den brief uijt het Gouvernement voorgelesen zijnde, is hem door de magistraet de openstaende plaetse van Doctor Primarius in de Medecijnen geconfereert, met conditie van sijn doctoraet in de medecijnen binnen het jaer te doen."

De vermelding van professor Van der Belen is interessant omdat hieruit blijkt dat een deel van de universiteitsprofessoren benoemd werden door het Leuvense stadsbestuur. Van bij het ontstaan van de universiteit verbond de stedelijke overheid, met het akkoord van de betrokken faculteit, zich ertoe om academisch personeel aan te werven en te betalen. De kroniek vermeldt verder dat de stad een hele benoemingsceremonie organiseerde waarbij stedelijke muzikanten en de beiaard werden ingezet en de woning in de Sint-Barbarastraat van de pasbenoemde professor versierd werd met bomen, piramides en zelfs een praalboog met fontein.

Wie was die gevierde professor Van der Belen? Martin Van der Belen (°Leuven, 21 november 1728) was de zoon van Jean, een meester-chirurgijn uit Brussel, en Marie-Françoise Gooris. Na zijn studies aan het Heilig-Drievuldigheidscollege schreef hij zich in 1746 in aan de Artesfaculteit. Op 10 november 1748 werd hij uitgeroepen tot "Primus" in de filosofiewedstrijd van de Artesfaculteit, zoals Gilbert Huybens ook aanstipt in zijn bijdrage. Twee jaar later behaalde hij zijn baccalaureaat in de geneeskunde. Op 22 augustus 1752 vertrok hij naar Parijs om er een volledige cursus anatomie en chirurgie te volgen. In 1759 werd Van der Belen benoemd tot hoogleraar in de medische praktijk en in 1760 werd hij door het stadsbestuur aangesteld als "doctor primarius", op voorwaarde dat hij binnen het jaar zijn doctoraat behaalde. Wat ook effectief gebeurde: op 7 april 1761 ontving hij zijn doctoraat met grootste onderscheiding. Van der Belen vervulde ook verschillende academische functies zoals die van ontvanger van de universiteit. In 1785 jaar werd hij door de Prins van Salm-Salm als privé-dokter aangenomen.

In 1788 verzette Van der Belen zich, samen met vele collega's, tegen de door de overheid aangestelde rector. Hij werd hierop verbannen uit Leuven en vestigde zich in Luik. De Brabantse Omwenteling bracht hem echter in december 1789 terug naar Leuven, waar hij tot zijn dood geneeskunde doceerde. Van der Belen zou "welbespraakt en een goede beoefenaar" van de medische wetenschap geweest zijn, maar gaf te weinig les omdat hij te veel in beslag werd genomen door zijn privéklanten. Hij rechtvaardigde zijn bijkomende inkomsten door zijn academisch loon als ontoereikend te beschrijven voor het onderhoud van zijn twaalf kinderen, die hij had met de vijftien jaar jongere Catherine-Josine Van der Meulen uit een invloedrijke Brusselse visverkoopersfamilie.

Pelckmans vermeldt in zijn kroniek nog één keer professor Van der Belen, en dit naar aanleiding van zijn gevangename in augustus 1794 door de Fransen "om als gyzelaers naer Vrankryk voor de Contributie gevoert te worden". Omwille van zijn hoge leeftijd werd hem echter toegestaan om één van zijn zonen in zijn plaats te laten gaan. Van der Belen stierf een jaar later op 21 april 1795.

Van der Belen heeft niet veel wetenschappelijke bijdragen gepubliceerd. Zijn manuscripten, aantekeningen en academische toespraken gingen bovendien verloren bij de brand van de universiteitshal in 1914. In de senaatszaal van de universiteitshal van Louvain-la-Neuve wordt wel nog het "Laudatio" (lofrede) en academisch blazoen ter ere van zijn doctoraat tentoongesteld.

Lofrede ('Laudatio') en academisch blazoen ter ere van Martin Van der Belen, 1761 (Archives de l'Université catholique de Louvain, BE A4006 CO 007-UA 660).